

Albert de Quintana, polític d'ordre

Joan-Tomàs Martínez i Borja Vilallonga

Una primera ullada a la cronologia vital d'Albert de Quintana i Combis (1834-1907), fins i tot abans d'abordar l'estudi del seu jo polític, ens permet d'analitzar l'abast de la figura. Fill de Pere Combis i Antònia de Quintana, nasqué amb el règim liberal que començava a caminar a l'Espanya isabelina. Quintana pertanyia a una generació formada íntegrament sota un règim liberal que no havia conegut l'absolutisme, més enllà del tradicionalisme encarnat pel carlisme. Aquest fet condicionà a bastament el seu pensament polític i social, situat dins el liberalisme clàssic, amb els condicionants particulars de la seva pròpia trajectòria, el més destacat dels quals, fora de l'àmbit polític –però que influí evidentment en el seu pensament polític– fou la seva adscripció a la Renaixença. La Renaixença, l'inici simbòlic de la qual se situa el 1833, proporcionà a les generacions formades entre els anys cinquanta i seixanta del mateix segle una ànsia romàntica de redescobriment i emmirallament del propi passat i de la cultura i llengua del país; una tendència connectada a nivell europeu amb el floriment nacional que suposà el 1848. Ara bé, aquest floriment tingué fills amb plantejaments molt dispersos. Basta recordar els casos de Mistral i Bakunin. En el cas català, aquesta disparitat també és ben palesa entre els que feien una lectura culturalista i conservadora del fet i els que desenvolupaven un pensament progressista.

Ja dins l'àmbit polític, l'altre condicionant fonamental fou la seva adhesió als principis del règim de la Restauració borbònica de 1874. Quintana desenvolupà pràcticament tota la seva carrera política sota el sistema de la Restauració i s'hi identificava plenament, a partir de la seva pertinença al partit liberal fusionista de Práxedes Mateo Sagasta. A més, en tant que classe propietària –integrada pel nou sistema–, el règim garantia l'expressió d'un dels principis d'Albert de Quintana: l'ordre. L'organització del règim, que marginava les forces republicanes, carlines i socialistes de la representació política, s'erigia en defensa de l'estabilitat política i l'alternança pacífica dels partits institucionals i d'ordre, tal com ho esta-

blia el Pacte del Pardo. A partir d'aquests dos eixos centrals, hom pot passar a explicar el perfil polític d'Albert de Quintana, propi de la seva època, sincrètic i amb una certa originalitat idiosincràtica.

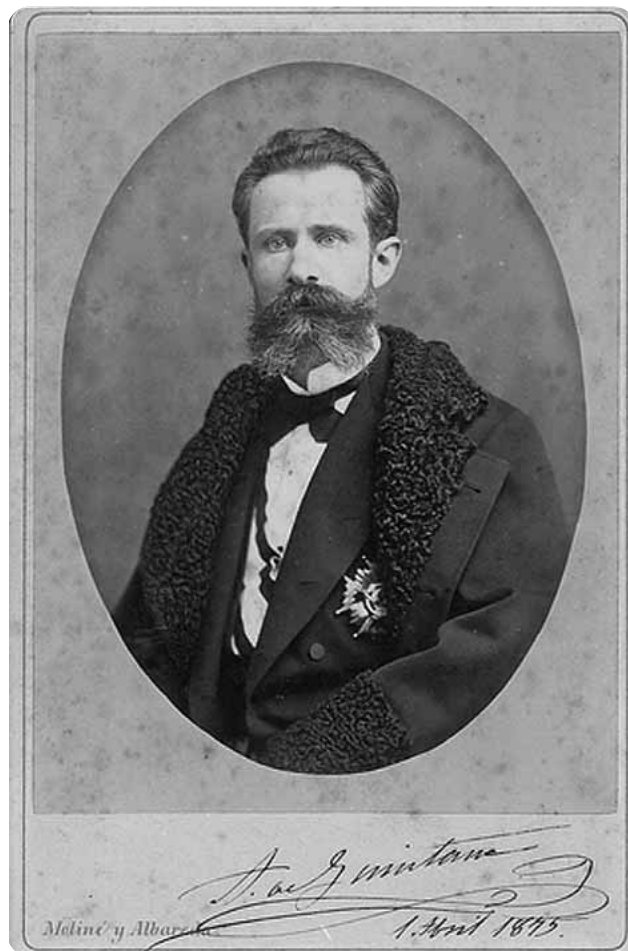
Perfil polític

La carrera política d'Albert de Quintana no es podria entendre sense una exposició i anàlisi del seu pensament polític. Tanmateix, abans de passar a desgranar-lo és molt important d'insistir i aprofundir en la seva condició de propietari. Sense tenir en compte aquest fet obviaríem tal volta un factor clau per entendre la seva noció de liberalisme d'ordre. Quintana era un acèrrim defensor del capitalisme agrícola, és a dir, de la productivitat per damunt de la producció, per tal de maximitzar els rendiments, i de l'especialització per damunt del multicultiu. El mirall d'aquestes experiències havia de ser Gran Bretanya, capdavantera en el procés de reconversió agrícola, o França, l'altre model imitat i admirat per Quintana. En aquests plantejaments hom hi pot observar una dualitat que s'expressa en unes iniciatives molt innovadores pel que fa a la tècnica: la dotació d'un corpus teòric per a l'agricultura, la millora dels cultius, dels adobs i de les tècniques, la preponderància de l'esperit productiu per sobre del de rendista, el desenvolupament de les idees de competitivitat i competència. Alhora, aquestes idees convivia amb una concepció essencialista i romàntica del món rural, molt en la línia del seu amic Mistral, ensems amb un discurs discretament antiindustrial. Aquest dualisme, que oposava el dogma cientista i racionalista a l'hora de gestionar l'explotació agrària al dogma de les essències nacionals encarnades en la ruralia de la terra pàtria, no era exclusiu d'Albert de Quintana; ans el contrari, potser era una de les característiques més destacades d'aquesta fornada generacional formada entre l'idealisme i el pragmatisme, entre la cultura popular i el progrés, amb una concepció dogmàtica i una veneració acrítica vers ambdues posicions.

Es podria arribar a considerar que la seva pertinença a la classe de propietaris del nou règim explica la seva profunda

noció d'ordre. Aquesta idea de l'ordre s'ha de comprendre en el si del liberalisme conservador dominant al sistema de la Restauració. Quintana pertanyia a un dels partits del sistema i era amic personal de Sagasta, el líder dels liberals fusionistes, l'altra cara política de Cánovas, líder dels liberalconservadors, en la nomenclatura pomposa i buida d'ambdues formacions. El polític de Torroella nodrí l'oficialisme de la Restauració i es convertí, com tants d'altres, en una de les seves bases indispensables. És a dir, Albert de Quintana representava l'enllaç necessari entre el centre i la província, el món local. Individus com ell garantien el sosteniment del règim a partir de l'establiment de les xarxes clientelistes. La xarxa clientelista de Quintana era important i es desplegava no solament al seu municipi, sinó a la resta de la circumscripció electoral, la província, i en aquells indrets on exercí alguna funció pública. Era una xarxa liberal, i s'oposava en certa mesura a la de Robert Robert i Surís, comte de Torroella, de la facció conservadora. La pugna entre ambdós –diguem-ho amb propietat– cacics locals s'exercia en el xoc de les seves influències i clientele i en la cursa electoral per les actes de diputat i senador a Madrid.

Les pugnes entre les bases del sistema no eren enfrontaments polítics en si, almenys de la manera que hom els podria entendre en un règim liberal democràtic. El règim de la Restauració era liberal, era l'expressió més acurada d'un liberalisme conservador, molt madur i ric en complexitat i trajectòria teòrica i pràctica. Amb tot, era conservador. I aquesta característica podia eclipsar la natura liberal del règim. Els membres d'aquest liberalisme eren els mateixos liberals que poc temps abans, durant el Sexenni Revolucionari, havien exhibit plantejaments molt progressistes i trenca-dors. La seva inhibició menava a la plena integració dins el sistema elaborat per Cánovas i acceptat i compartit per Sagasta. Hom ha de tenir en compte que el liberalisme de la Restauració ja no era la força explosiva i popular que s'havia alçat tantes vegades al primer terç del segle XIX contra els intransigents i els absolutistes moderats. Un exemple d'aquesta maduració i moderació del liberalisme clàssic es palesa en l'ús que es feia del concepte *llibertat*. Així, Quintana proclamava, als bans emesos durant el seu càrrec de governador civil a Osca al 1872, en ple règim monàrquic d'Amadeu I, una llibertat d'ordre, això és, una llibertat tutelada pel criteri d'aquell qui se subordina a l'estabilitat i funcionament del règim, màxima expressió de l'ordre com a principi teòric. Més tard, durant l'exercici continuat de diputat a Madrid va fer palesa la seva voluntat de mantenir l'ordre davant les forces perturbadores dels carlins i republicans. Personatges com Quintana, amb la seva forta presència al territori, amb la seva xarxa clientelista –posada al servei del projecte– i la seva adhesió incondicional a l'estabilitat del règim garantien l'exclusió de les forces que no constituïen les bases de la Restauració i, alhora, el legitimaven. En el fons, Quintana

Albert de Quintana i Combis, el 1875.

tana era un client més d'una xarxa més gran, dirigida en aquest cas per Sagasta, a qui el polític empordanès era absolutament fidel.

Pel que fa a la teoria política, els seus principis, tot i que no poden ser qualificats d'originals, són almenys relativament elaborats, però supeditats a la pràctica, tal com era comú. La teoria no pot depassar la praxi diària de l'estabilitat i l'ordre, principis presents en un rerefons no confessat d'Albert de Quintana.

L'edifici teòric de l'Estat contemporani, segons Quintana, es basteix sobre els individus, pilar en el qual s'estableixen l'ordre natural i, en conseqüència, les associacions humanes. La família o el poble componen diferents ordres fins a arribar a la societat, que és entesa com a ens total. L'Estat és un instrument que ha de servir per servir l'ordre moral i el bé comú. Això porta a uns principis ja clàssics, com en el cas dels utilitaristes anglesos com Bentham –ben present en el bagatge cultural de Quintana, com a la resta dels seus contemporanis liberals–. La igualtat és un principi jurídic que regeix les condicions de les persones davant la llei. La llibertat

és un dret que s'ha d'administrar d'acord amb la raó i amb el principi de concitadania. Finalment, l'Estat ha de garantir i vetllar pel respecte de les lleis, drets i deures, això és, l'ordre establert.

El segon element teòric de Quintana és el del progrés, o la visió evolutiva de la història. Com era habitual entre els liberals, defensava una teoria teleològica en la qual el sistema imperant, el capitalisme liberal, és la fi de la història, l'estadi de perfecció que la humanitat ha assolit després de superar diferents graus de perfecció inferiors. Per tant, centrava els seus atacs contra els elements feudals o no progressistes. Aquests eren l'església, la monarquia i la noblesa. Ara bé, no era una crítica retroactiva. L'acusació era només en relació amb el paper jugat per aquests estaments com a forjadors i principals beneficiaris del feudalisme i, més concretament, de l'absolutisme, considerat degeneració de l'anterior. En el seu present, per una banda, l'església com a doctrina era considerada vàlida –Quintana, de fet, era practicant i devot–; per l'altra, la monarquia evidentment també era vàlida, sempre que fos regida per un parlament i un dret constitucional, concretat en un corpus legislatiu. No deixa de ser curiosa la doble apel·lació al passat medieval que feia el personatge des de la seva posició de polític liberal i des de la seva posició de membre de la Renaixença. Semblantment, Quintana també elaborà un horitzó gairebé utòpic de fórmula governamental, segons el qual el règim federal és l'elaboració política més perfecta i, per tant, la que més excel·leix d'acord amb la natura i la moralitat. És un ideal que només pot ser aplicat en els països més desenvolupats per la seva dificultat de realització. Segons el seu criteri, en aquell moment el règim federal era una realitat només a països com Suïssa o els Estats Units, és a dir, dos països on a final del segle XIX el liberalisme estava plenament consolidat i on hi havia instàncies intermèdies de poder representatiu amb un alt grau d'autonomia entre el govern central i els ciutadans: els estats federals i els cantons, respectivament. Aquest plantejament entronca amb la idea de contrapesos de Montesquieu –un precedent gens liberal, precisament– o, ja a final del segle XIX, amb el federalisme dretà de Maurras. En tot cas, hom pot observar una certa ambigüitat en aquesta teoria política. Un personatge plenament liberal, que ni molt menys qüestionava un règim com el de la Restauració, defensava un plantejament federalista que hauria pogut signar un republicà federal com Francesc Pi i Margall. Aquest fet es pot explicar a partir de la crisi de les ideologies clàssiques a la fi del segle XIX, sobretot les que havien sorgit arran de les revolucions de 1848. Les reformulacions foren molt freqüents, i una part del centre i de la dreta de l'espectre polític s'apropriaren i reinterpretaren idees que havien pertangut al republicanisme més progressiu i federal. Això no obstant, les reinterpretacions des del conservadorisme i la dreta política incloïen un alt grau de conceptes propis d'aquestes ideo-

logies, com les limitacions del règim federal als estadis més alts de civilització i de cultura. Per consegüent, la majoria de països no hi podrien accedir si no era a través d'un llarg procés dialèctic, de manera que el règim espanyol del darrer terç del vuit-cents quedava salvaguardat. Àdhuc la monarquia podria ser integrada com un element federal més.

El cursus honorum

La trajectòria política d'Albert de Quintana, més enllà de la seva rellevància en si, no deixa de ser un exemple d'una peça més de l'engranatge del sistema de la Restauració. Així, la seva rellevància final esdevé prou relativa. No s'acumulen grans mèrits a l'expedient del polític empordanès. No hi ha el record de grans discursos polítics, ni d'exemplars iniciatives polítiques. Hi ha la gestió, l'administració de l'ordre en el règim. I, finalment, la fidelitat del personatge a la gran xarxa clientelista espanyola del sistema i a la seva pròpia xarxa de la circumscripció de Torroella de Montgrí i de la província de Girona. L'actuació de Quintana s'adreça sempre al benefici dels seus protectors, els seus protegits, els seus convilantans i, en darrera i més important posició, el sistema.

Sembla que els primers passos polítics d'Albert de Quintana començaren a la Diputació Provincial de Girona, on a la fi del regnat d'Isabel II ocupà una acta de diputat provincial pel seu partit judicial. La seva següent activitat política de la qual hom té constància fou la de governador civil a Osca, entre el 15 de gener i l'11 de juny de 1872 (per bé que d'ençà del 22 d'abril ja no exercia). En aquest breu període hagué de desenvolupar l'activitat legislativa de la monarquia d'Amadeu I i garantir la fidelitat dels ciutadans vers el nou règim, a part del manteniment de l'ordre. Cessà d'aquesta magistratura pública en obtenir l'acta de diputat.

Així, el 29 d'abril de 1872 Albert de Quintana inicià la seva carrera a les Corts. Aquest cop, però, solament ocupà l'escó pel districte de Santa Coloma de Farners fins al 28 de juny. Durant aquest breu sojorn a les Corts convisqué amb el govern de Sagasta, fins al 26 de maig, i amb el de Francisco Serrano, fins a la seva renúncia de l'acta. No va tornar al Congrés dels Diputats fins al 18 de febrer de 1876, ja sota la Restauració. Aquesta segona vegada també es presentà a diputat per la seva circumscripció electoral, la de Torroella de Montgrí, segons els límits arbitraris establerts al 1869. No fou un retorn del no-res a la política, atès que el 1874, acabada d'estrenar la Restauració, havia estat designat comissari d'Agricultura, Indústria i Comerç de la província de Girona. Ocupà aquest lloc fins al 1883, en què dimití. Era un càrrec molt adequat al perfil del personatge, un propietari agrícola amb una forta preocupació per la innovació i la productivitat. Quant a l'acta de diputat de 1876, la mantingué durant tota la legislatura, fins al 30 de desembre de 1878. Durant aquest temps el president del govern fou Cánovas.

Detalls de l'interior de can Quintana de Torroella de Montgrí.

L'1 de setembre de 1881 Quintana tornà a guanyar l'escó de diputat a Torroella. El detingué fins al 31 de març de 1884. Durant aquests tres anys veié passar dos governs liberals (Sagasta, 1881-1883; José Posada, 1883-1884) i el retorn d'un govern de Cánovas (1884-1885). A les eleccions legislatives següents de 1884 Quintana conservà l'acta, de la mateixa manera que a les de 1886. És possible que aquestes dues legislatures fossin les més interessants, ja que es desenvoluparen durant el llarg predomini del partit liberal fusionista de Sagasta al govern (1885-1890). La presència del partit de Quintana al govern es palesa en la seva renúncia a l'acta de diputat, el 17 de febrer de 1888, per ser nomenat cap superior d'Administració i secretari del Govern General de l'illa de Cuba. Quintana passava així a l'Administració d'ultramar.

La breu incursió d'Albert de Quintana per les colònies d'ultramar és d'una importància notable per entendre la consumació de la seva noció d'ordre i la seva adhesió al projecte de la Restauració. Quintana s'implicà amb el règim i representà els seus interes-

sos a la colònia de Cuba, amb la missió expressa d'ajudar a reorganitzar el partit progovernamental anomenat Unión Constitucional. Semblantment, havia de combatre el creixent bandolerisme i havia d'oposar-se, evidentment, a les forces autonomistes i independentistes de l'illa. D'aquella estada a Cuba en sorgí el matrimoni del seu fill Pompeu de Quintana i Serra amb Flora de León, neboda de la muller de Sabas Marín, capità general de la colònia. Malgrat tot, uns quants enemics polítics criticaren la gestió de Quintana i en demanaren insistentment la dimissió. Aquesta conjuntura i altres motius provocaren la dimissió de Quintana el 5 d'octubre de 1889. En aquell breu període ocupà la secretaria del Govern General fins al 7 de novembre de 1888, i la intendència general d'Hisenda fins al seu retorn a la península.

No va reprendre l'activitat política fins al 1894, en què provà de ser elegit senador per la província de Girona. En aquest punt hi ha una certa obscuritat de les fonts. Mentre que el secretari de la Diputació de Girona del moment, Enric Roca, certifica que a l'elecció del 20 de maig de 1894 els compromissaris escolliren per més de la meitat de vots el polític empordanès, els arxius del Senat indiquen que Albert de Quintana no jurà el càrrec per un incompliment de requisits. Així, no queda clar si fou senador o no. Tanmateix, hom considera que ha de prevaler la font central: és possible que fos escollit senador, però que després no pogués jurar el càrrec per la dita incompatibilitat. Els senadors per Girona en aquella legislatura foren Albert Camps, Ferran Puig i el rival de Quintana, Robert Robert i Surís.

Home del seu temps

Propietari, polític, literat... Albert de Quintana fou un home prolífic, del seu temps, que respon als patrons característics dels membres de la seva generació amb perfils similars. No fou un home d'excepcionalitats perennes, ni destacà en cap dels àmbits polítics de la posteritat. Albert de Quintana era el producte més refinat de l'època: esdevenia una peça del sistema de la Restauració, el legitimava i n'enfortia l'estabilitat. Les seves idees teòriques, escasses, se supeditaven a l'actitud pragmàtica, una pràctica que reflectia el seu pensament elaborat a partir de l'experiència i d'alguns principis rectors: liberalisme, progrés i ordre, si és que hom ho pot resumir així. La història no enaltirà el Quintana polític per les seves proeses, sinó, al contrari, per haver format part d'aquell exèrcit de personatges d'absoluta normalitat, liberals moderats o conservadors, posats al servei del règim de la Restauració i d'uns ideals molt específics i simples. Justament, són individus com ells els que permeten d'explicar la força i perennitat de règims com l'anomenada Restauració.

Joan-Tomàs Martínez i Borja Vilallonga són historiadors.